

Вадим Гуцул,
аспірант Центральноукраїнського
державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ НАСЕЛЕННЯ

Розкрито погляди на поняття правового статусу Міністерства юстиції України у сфері правової освіти населення, охарактеризовано поняття статус, адміністративно-правовий статус, визначена його елементна структура. Наведено складові елементи адміністративно-правового статусу Міністерства юстиції України, які формують його окрему складову у сфері правової освіти населення.

Ключові слова: статус, правовий статус, правова освіта, елементи, міністерство, органи виконавчої влади.

Гуцул В.

Административно-правовой статус Министерства юстиции Украины в сфере правового образования населения

Раскрыты взгляды на понятие правового статуса Министерства юстиции Украины в сфере правового образования населения, охарактеризованы понятия статус, административно-правовой статус, определена его элементная структура. Приведены составляющие элементы административно-правового статуса Министерства юстиции Украины, которые формируют его отдельную составляющую в сфере правового образования населения.

Ключевые слова: статус, правовой статус, правовое образование, элементы, министерство, органы исполнительной власти.

Gutsul V.

Administrative and legal status of the ministry of justice of ukraine in the field of legal education of the population

The article reveals views on the concept of the legal status of the Ministry of Justice of Ukraine in the sphere of legal education of the population, describes the concepts of status, administrative and legal status, defines its elemental structure. The constituent elements of the administrative and legal status of the Ministry of Justice of Ukraine are given, which form its separate component in the sphere of legal education of the population.

Keywords: status, legal status, legal education, elements, ministry, executive authorities.

Постановка проблеми. Становлення в Україні демократичної правової державності потребує суттєвого підвищення правосвідомості громадян, їх правової культури, неухильного дотримання ними вимог законодавства, кваліфікованого його застосування. У зв'язку з цим відповідні реформенні зміни в освітній сфері передбачають створення необхідних умов для набуття і використання правових знань широкими верствами населення, закріплення основних напрямів правоосвітньої діяльності та першочергових заходів щодо їх реалізації.

На сьогодні ключовим суб'єктом публічної адміністрації у напрямі реалізації правової освіти населення є Міністерство юстиції України та його відповідні територіальні підрозділи на місцях.

Міністерство юстиції України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері правової освіти населення. З метою окреслення ключових напрямів діяльності відповідного суб'єкту публічної адміністрації постає нагальна необхідність визначити його адміністративно-правовий статус у сфері правової освіти населення.

Визначенню поняття та структури адміністративно-правового статусу Міністерства юстиції України приділяється велика увага як у загальній теорії права, так і у галузевих науках. Проте фахівці й досі не дійшли до єдиного погляду з цього приводу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Істотний внесок у розвиток теорії адміністративно-правового статусу Міністерства юстиції України зробили такі науковці: Н. О. Армаш, Ю. П. Битяк, Т. О. Коломоець, О. Г. Предместников, С. В. Петков, І. І. Микульц, В. О. Спасенко, Є. Ю. Соболев та ін.

Постановка завдання. Мета цієї статті полягає в поглибленні теоретичних засад визначення сутності адміністративно-правового статусу Міністерства юстиції у сфері правової освіти населення та обґрунтуванні його елементної структури.

Виклад основного матеріалу. Перед тим, як визначити елементну структуру адміністративно-правового статусу Міністерства юстиції України у сфері правової освіти населення, постає нагальна необхідність проаналізувати понятійний апарат у досліджуваному напрямі. Правовий статус є відправною точкою під час аналізу будь-яких суб'єктів державних правовідносин. Термін «status» з латинської мови перекладається як становище, положення, а отже, в правовій науці він покликаний позначати певне місце суб'єкта правовідносин серед інших. Залежно від різновидів суб'єктів правовий статус може містити досить широкий спектр правових характеристик. Це може стосуватися обсягу прав, обов'язків, компетенції, співвідношення цих понять та інших нюансів, які прямо чи опосередковано впливають на становище суб'єкта. При цьому аналіз значної кількості літератури з теорії держави та права, конституційного права свідчить, що термін «правовий статус» вживається переважно щодо таких категорій, як «людина», «громадянин», «іноземець», «особа без громадянства», «державний службовець», тобто позначає статус (становище) фізичної особи. Щодо юридичних осіб (у тому числі органів державної влади) вживається термін «компетенція», який за значенням має бути тотожним терміну «правовий статус» [1, с. 348].

Перші згадування про юридичний статус зустрічаються в працях давньоримських учених. У перекладі з латини воно (status) означає положення, стан у будь-якій ієрархії, структурі, системі [2, с. 545].

Близьке до сучасного розуміння поняття «статус» було введено в науковий обіг на початку ХХ-го ст. розробниками ролевої теорії особистості: американськими соціологами та психологами Р. Лінтоном, Я. Морено, Т. Парсонсом. Така потреба була викликана необхідністю опису соціальної структури суспільства, яка складається з певного становища людей у суспільстві [3, с. 81].

Дискусія на рубежі 70-х та 80-х років дозволила виробити наукові підходи до проблеми, розвинути понятійний апарат, розкрити сутність явища тощо. Більшість авторів збігаються у погляді, що правовий статус індивіда з найбільшою повнотою відбиває єдність суспільної ролі особи та її соціального престижу. Це поняття поєднує в собі функціональну та оцінну сторони, показує, що індивід може чинити, що він робить, які результати його дій та як вони оцінюються іншими людьми та суспільством [4, с. 176].

Взаємовідносини особи з суспільством, державою можуть бути охарактеризовані за допомогою виділення різних видів соціальних статусів: функціонально-ролевого, соціального престижу, правового та інших. Правовий статус юридично опосередковує найбільш важливі, основні зв'язки між індивідами, державою, суспільством. Його характерною рисою є урегульованість нормами права [2, с. 547]. Цей юридичний феномен визначає місце, яке особа посідає в політичному, соціально-економічному, культурному житті країни, у сфері управління державними та суспільними справами [5, с. 339–340], її соціальну роль [6, с. 233].

За допомогою правового статусу суспільство створює реальні можливості для виконання суб'єктами права своїх соціальних функцій. Його зміст визначає межі діяльності особи щодо інших осіб, колективів, держави, межі її активної та пасивної життєдіяльності та самоствердження [7, с. 117]. У філософському розумінні він визначає собою межі, в яких можуть відбуватися кількісні зміни правового стану конкретних суб'єктів права [8, с. 115].

Правовий статус особи важливий не тільки з погляду виконання функцій і завдань держави. Правовий статус – складова частина загальної проблеми прав особи. Правильна та всебічна регламентація дозволяє громадянам здійснювати свої права та захищати законні інтереси.

Отже, в юридичній літературі є різні визначення правового статусу особи, тому цілком доцільно розглянути деякі з них. Так, В. М. Чхиквадзе вважає, що це поняття охоплює соціально допустимі й необхідні можливості особи не тільки як індивіда, а й як громадянина [9, с. 86]. У свою чергу М.В. Вітрук включає до структури правового статусу правосуб'єктність як обов'язковий елемент його передумови [7, с. 31]. Хоча в літературі висловлюються й інші думки щодо цього елемента у структурі правового статусу, вважаємо, що правосуб'єктність є його підставою, оскільки саме вона передбачає здатність суб'єкта бути учасником правових відносин. Враховуючи можливість вияву цієї категорії опосередковано, через правоздатність, дієздатність і деліктоздатність, стає зрозумілим неможливість існування правового статусу без цього елемента.

На думку С. Д. Губарева, феномен правового статусу особи визначає «співвідношення особи та права, за допомогою якого держава окреслює для суб'єкта межі можливої діяльності, його становище відносно інших суб'єктів, і залежно від індивідуальних або типових ознак, які властиві суб'єктові, у праві відбиваються повнота правового становища особи, її певна уніфікація або обмеження» [10, с. 41].

О. І. Харитонова досліджує проблему адміністративно-правового статусу особи, виділяючи такі елементи: правосуб'єктність, основні права та обов'язки [11, с. 64–66]. Підтримуючи погляд Д. Н. Бахраха щодо класифікації суб'єктів адміністративного права (носіїв адміністративно-правового статусу), поділяє

на індивідуальні та колективні [12, с. 22], О. І. Харитоновна не зосереджує увагу на відповідних теоретичних положеннях щодо правового статусу колективних суб'єктів – вона розглядає адміністративно-правовий статус громадян, іноземних громадян, осіб без громадянства, біженців.

Аналізуючи погляди науковців щодо походження та становлення поняття правового статусу, необхідно визначити саме специфіку правового статусу Міністерства юстиції України як центрального органу виконавчої влади у сфері правової освіти населення. Слід акцентувати увагу, що серед науковців існує чітка розбіжність між змістовним наповненням правового статусу фізичної та юридичної особи.

З цього приводу, досить влучно зазначає А. Комзюк, що на формування правового статусу суб'єкта впливає визначення його місця в системі органів виконавчої влади, правове регулювання, межі його відання та сфера суспільних відносин, на які вони поширюються, з'ясування кола завдань, обов'язків та обсягу повноважень [13, с. 63].

Формуючи саме правовий статус міністерства, низка науковців визначає його через формування таких категорій: визначення поняття «адміністративно-правового статусу міністерства», віднесення його до адміністративно-політичного блоку, самостійність та відокремленість тощо.

Правовий статус міністерства має свій склад, тобто сукупність елементів. Вивчення відповідних концепцій складу, найчастіше вкрай суперечливих, дозволяє зробити висновок про відсутність у сучасній юридичній науці єдності поглядів щодо його елементів.

Так, М. В. Вітрук вважає, що адміністративно-правовий статус становить сукупність прав, обов'язків та законних інтересів [7, с. 147].

В. І. Новосолов пропонує виділяти в структурі статусу адміністративну правосуб'єктність, права, обов'язки та правообов'язки [14, с. 87].

Визначаючи адміністративно-правовий статус Міністерства юстиції України, С. С. Розсоха відносить до його складу сукупність правових елементів, а саме завдань, адміністративних обов'язків і прав, умов і підстав адміністративної відповідальності, які спрямовані на формування та реалізацію відповідної державної політики та виражають особливості здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності з метою функціонування апарату держави, надання якісних адміністративних послуг і захисту прав, свобод та законних інтересів громадян [15, с. 168–169]. Аналізуючи зазначений науковий погляд, слід зазначити, що автор відносить до його елементного складу: права, обов'язки, відповідальність та адміністративні послуги. Вхідження останнього елемента до складу адміністративно-статусу має дискусійну складову.

В свою чергу Р. В. Будецький, визначаючи адміністративно-правовий статус Міністерства юстиції України, до нього відносить такі елементи, як: мета, завдання та функції, порядок його утворення, реорганізації та ліквідації, визначення структури, лінійної та функціональної підпорядкованості, компетенція [16, с. 32]. Зазначена позиція автора виходить за межі класичного підходу до елементної структури адміністративно-правового статусу міністерства, охоплюючи період, який передуює його утворенню, реорганізації та ліквідації. Досить дискусійною також виглядає мета та структура міністерства як складова статусу, оскільки обсяг завдань, функцій та компетенції вже відображає змістове наповнення вищенаведених складових.

У зв'язку з цим вбачаємо за доцільне та керуючись Положенням про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 02 липня 2014 р. № 228, до структурних елементів адміністративно-правового статусу Міністерства юстиції України віднести: завдання, функції, компетенцію (права та обов'язки), гарантії діяльності.

Висновок. Аналіз наведених поглядів дозволяє зробити висновок, що їх автори, визначаючи правовий статус, акцентують особливу увагу на таких його складових, як обов'язки і права, зумовлені тими завданнями, які покладаються на Міністерство юстиції України у сфері правової освіти.

Аналіз наведених вище теоретико-методологічних положень науковців щодо розуміння сутності категорії «адміністративно-правовий статус» та його елементного складу дозволив зробити такі висновки:

1. Основне призначення категорії «правовий статус» полягає у деталізації особливих ознак суб'єктів правовідносин. У визначенні правового статусу будь-якого суб'єкта акцентується увага саме на його ролі та місці у системі правовідносин та на його відмінності від інших суб'єктів.

2. У теоретичному розумінні відсутній єдиний підхід серед науковців у визначенні адміністративно-правового статусу, а існуюча багатоманітність поглядів в основному зводиться до визначення його елементів. У правничій літературі правовий статус суб'єкта, як правило, визначається через систему закріплених у нормативних актах прав та обов'язків (повноважень), а також його відповідальності. Відносно решти елементів думки вчених різняться, що насамперед залежить від того, розглядається статус фізичної чи юридичної особи, одноосібного чи колегіального суб'єкта.

3. Аналізуючи погляди науковців на поняття та елементну структуру адміністративно-правового статусу, Міністерства юстиції слід виокремити саме його складові у сфері реалізації правової освіти. В цьому напрямі потребують вирішення низка питань, які суттєво впливають на реалізацію державної політики у сфері правової освіти населення:

– по-перше, потребують узгодженню спільні дії Міністерства юстиції України та Міністерства освіти та науки України в частині набуття необхідного рівня правових знань в загальноосвітніх навчальних закладах;

– по-друге, потребують суттєвого перегляду освітні програми в частині викладання «Правознавства» в навчальних закладах;

– по-третє, потрібно розробити спільні заходи Міністерства юстиції України та інших органів виконавчої влади щодо правопросвітницької роботи в загальноосвітніх навчальних закладах, закладах вищої освіти, підприємствах, установах, організаціях в частині загальної та галузевої обізнаності працівників та службовців.

Список використаних джерел

1. *Теория государства и права : учеб. [для юридических вузов и факультетов] ; под ред. В. М. Корельского, В. Д. Первалова. – М. : Изд. группа ИНФРА М–НОРМА, 1997. – 570 с.*
2. *Большой юридический словарь / авт.-сост.: В.Н. Додонов [и др.] ; под ред. А. Я. Сухарева [и др.] – М. : Инфра М, 1998. – 790 с.*
3. *Лукашевич Н.П. Введение в социологию : учеб.-метод. пособ. / Н. П. Лукашевич, Н. В. Туленков. – К. : МАУП, 1996. – 124 с.*
4. *Ануфриев Е. А. Социальный статус и активность личности. Личность как объект и субъект социальных отношений / Е. А. Ануфриев. – М. : Изд-во Моск ун-та, 1984. – 288 с.*
5. *И. А. Азовкин. Советское административное право / И. А. Азовкин, А. П. Алехин, П. Т. Василенков // Государственное управление и административное право. – М. : Юрид. лит., 1978. – 358 с.*
6. *Грибанова М. А. Зміст поняття адміністративно-правового статусу громадянина / М. А. Грибанова // Держава і право, 2001. – Вип. 11. – С. 230–235.*
7. *Витрук М. В. Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе / М. В. Витрук. – М., 1979. – 239 с.*
8. *Кучинский В. А. Личность, свобода, право / В. А. Кучинский. – М. : Юрид. лит., 1978. – 207 с.*
9. *Чхиквадзе В. М. Гуманизм, мир, личность / В. М. Чхиквадзе. – М., 1981. – 229 с.*
10. *Гусарев С. Д. Теоретичні аспекти забезпечення правового статусу особистості в Україні / С. Д. Гусарев // Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України, 2000. – № 1. – С. 39–44.*
11. *Адміністративне право України : підруч. ; за заг. Ред. академіка С. В. Ківалова. – Одеса : Юридична література, 2003. – 896 с.*
12. *Бахрах Д. Н. Административное право России : учеб. [для вузов] / Д. Н. Бахрах. – М., 2000.*
13. *Комзюк А. Т. Адміністративно-правові засоби здійснення митної справи в Україні : дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 / А. Т. Комзюк. – Харків, 2003. – 196 с.*
14. *Новоселов В. И. Правовое положение граждан в советском государственном управлении / В. И. Новоселов. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1976. – 216 с.*
15. *Розсоха С.С. Адміністративно-правовий статус Міністерства юстиції України як суб'єкта видачі права на зайняття нотаріальною діяльністю / С. С. Розсоха // Науковий вісник Херсонського державного університету, 2017. – Вип. 2. Т. 4. – С. 166–169.*
16. *Будецький Р. В. Міністерство юстиції України: до проблеми визначення адміністративно-правового статусу / Р. В. Будецький // Юрист України. – 2014. №3(28). – С. 29–36.*

References

1. *Korelskogo, V.M., Perevalova, V.D. (Eds.). (1997). Teoriya gosudarstva i prava: uchebnyk dlya yuridicheskikh vuzov i fakultetov [Theory of State and Law: a textbook for law schools and faculties]. Moscow : INFRA Publishing Group M – NORMA [in Russian].*
2. *Dodonov, V.N. Bolshoy yuridicheskiy slovar [Large legal dictionary]. A.Ya.Suhareva (Ed.) Moscow: Infra M [in Russian].*
3. *Lukashevich, N.P., Tulenkov, N.V. (1996). Vvedenie v sotsiologiyu [Introduction to sociology]. Kyiv: MAUP [in Russian].*

4. Anufriev, E.A. (1984). *Sotsialnyiy status i aktivnost lichnosti [Social status and personality activity]. Lichnost kak obyekt i subyekt sotsialnykh otnosheniy – Personality as an object and subject of social relations.* Moscow: Publishing house of Moscow university [in Russian].
5. Azovkin, I.A., Alehin, A.P., Vasilenkov, P.T. (1978). *Sovetskoe administrativnoye pravo [Sovetskoye administrativnoye parvo]. Gosudarstvennoye upravleniye i administrativnoye parvo – Public administration and administrative law.* Moscow: Legal literature [in Russian].
6. Gribanova, M.A. (2001). *Zmist ponyattya admInIstrativno-pravovogo statusu gromadyanina [The content of the concept of the administrative and legal status of a citizen]. Derzhava i pravo – State and Law. (issue 11), (pp. 230–235) [in Ukrainian].*
7. Vitruk, M.V. (1979). *Osnovy teoriy pravovogo polozheniya lichnosti v sotsialisticheskoye obschestve [Fundamentals of the theory of the legal status of the individual in a socialist society].* Moscow [in Russian].
8. Kuchinskiy, V.A. (1978). *Lichnost, svoboda, pravo [Personality, Freedom, Right].* Moscow: Legal literature [in Russian].
9. Chhikvadze, V.M. (1981). *Gumanizm, mir, lichnost [Humanism, world, personality].* Moscow [in Russian].
10. Gusarev, S.D. (2000). *Teoretychni aspekty zabezpechennya pravovoho statusu osobystosti v Ukraini [Theoretical Aspects of Ensuring the Legal Status of Personality in Ukraine]. Naukovyy visnyk Dnipropetrovskoho yurydychnoho instytutu MVS Ukrainy – Scientific Herald of the Dnipropetrovsk Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. (1), (pp. 39–44) [in Ukrainian].*
11. Kivalova, S.V. (Ed.). (2003). *Administrativne pravo Ukrainy [Administrative law Ukraine].* Odessa: Legal literature [in Ukrainian].
12. Bahrah, D.N. (2000). *Administrativnoye pravo Rossii [Administrative Law of Russia].* Moscow [in Russian].
13. Komzyuk, A.T. (2003). *Administrativno-pravovi zasoby zdiysnennya mytnoyi spravy v Ukraini [Administrative and legal means of realization of customs business in Ukraine].* Candidate's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].
14. Novoselov, V.I. (1976). *Pravovoye polozheniye grazhdan v sovetskom gosudarstvennom upravlenii [The legal status of citizens in the Soviet government].* Saratov: Publishing house of Saratov university [in Russian].
15. Rozsoha, S.S. (2017). *Administrativno-pravovyy status Ministerstva yustytitsiyi Ukrainy yak subyekta vydachi prava na zaynyattya notarialnoyu diyalnistyu. [The administrative and legal status of the Ministry of Justice of Ukraine as the subject of the issuance of the right to engage in notarial activities]. Naukovyy visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu – Scientific Herald of Kherson State University. (Vols. 4), (issue 2), (pp.166-169) [in Ukrainian].*
16. Budetskiy, R.V. (2014). *Ministerstvo yustytitsiyi Ukrainy: do problemy vyznachennya administrativno-pravovoho statusu [Ministry of Justice of Ukraine: to the problem of determining the administrative-legal status]. Yuryst Ukrainy – Lawyer of Ukraine. 3(28), (pp.29-36) [in Ukrainian].*

Стаття надійшла до редакції 11.02.2019.